

Chodakowska, Janina

"Studia i kursy zawodowe na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1868/69-1938/39", Urszula Perkowska, Kraków 1995 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 38, 169-170

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Urszula Perkowska, *Studia i kursy zawodowe na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1868/69–1938/39*, Instytut Historii UJ, Kraków 1995, s. 122

Studium U. Perkowskiej podejmuje ważną i dotąd mało znaną dziedzinę pracy dydaktycznej UJ, jaką były przyuniwersyteckie studia i kursy zawodowe. Wyłaniane od końca lat 60-tych XIX w. rozwijały się pomyślnie w okresie II Rzeczypospolitej. Kursy i studia były organizacyjnie zróżnicowane (szkoła, kursy oddziały, studium), tworzone niemalże przy każdym wydziale, z inicjatywy lub przy współudziale profesorów, głównie dla kształcenia i dokształcania zawodowego, ale również z myślą o rozwijaniu badań stosowanych. Autorka omawia powstawanie tego typu placówek, ich koncepcję organizacyjno-programową, przebieg i efekty kształcenia oraz zakres społecznego nimi zainteresowania. Były to przeważnie roczne lub dwu, rzadziej trzyletnie kursy i studia zawodowe z dziedziny farmacji, wychowania fizycznego, pedagogiki, wiedzy polityczno-ekonomicznej, rolniczo-ogrodniczej czy pielęgniarstwa. Słuchaczami byli zwykle studenci ostatnich lat studiów przygotowujący się bądź do egzaminu pedagogicznego na nauczyciela szkoły średniej, nauczyciele rozszerzający zakres kwalifikacji o specjalizację z zakresu nauk pedagogicznych, wychowania fizycznego (w tej ostatniej dziedzinie również studenci Wydziału Lekarskiego), bądź urzędnicy i studenci prawa, rolnictwa, pragnących zgłębić wiedzę praktyczną. Niektóre z nich, jak: Kursy Ogrodnicze i Spółdzielcze oraz Szkoła Pielęgniarek i Higienistek rekrutowały również maturzystów i absolwentów gimnazjum, pragnących poprzez krótkie i intensywne kształcenie zdobyć umiejętności zawodowe np. Kursy Spółdzielcze kształciły pracowników spółdzielczości, Ogrodnictwa – specjalistów w zakresie warzywnictwa, Szkoła Pielęgniarek – poszukiwane wysoko kwalifikowane pomocnicze służby medyczne. Na tego typu kształcenie, dodajmy, odpłatne, zgłaszało się dużo chętnych – ogółem w ciągu 30 lat uczestniczyło w nich 14 tys. osób. Słuchaczy przyciągał program i poziom kursów, który zapewniali profesorowie i zapraszani spoza uniwersytetu wybitni praktycy. Kursy nie dawały żadnych uprawnień, a zaświadczenie o ich ukończeniu, które można było otrzymać tylko po uzyskaniu zaliczeń i zdaniu egzaminów

końcowych, mogło być jedynie pomocne w uzyskaniu bardziej atrakcyjnej posady. Tylko niektóre studia, jak: farmacja, wychowania fizycznego i kursy pedagogiczne kończyły się dyplomem magisterskim po złożeniu rozprawy i jej obronie. Po przekształceniu Studium Rolniczego w Wydział, władze ministerstwa przyznały wszystkim absolwentom byłego Studium zawodowy stopień inżyniera rolnictwa.

Z przeprowadzonej przez autorkę analizy organizacyjno-programowej kursów wynika, że ich wyłanianie się następowało pod wpływem szybko rozwijających się specjalizacji, ważnych dla praktyki, inspirowanych potrzebami życia. Słabe podstawy teoretyczne młodych dyscyplin o nachyleniu praktycznym, nie od razu były przyjmowane do grupy nauk uniwersyteckich (zwłaszcza Wydział Filozoficzny bronił się przed nadmiernym uzawodowieniem). Był to jeden z ważnych aspektów wyłaniania się kursów zawodowych z dużym zakresem organizacyjnej niezależności, ale personalnie powiązanych z uniwersytetem. Tą drogą rozwijały się przy Wydziale Filozoficznym studia farmaceutyczne przekształcone najpierw w Oddział (1920), a następnie w Wydział (1945), nauki rolnicze skupione w Studium Rolniczym (1890), które po 33 latach zostało przekształcone w Wydział. Ta sama idea przyświecała inicjatorom Studium Pedagogicznego i Wychowania Fizycznego oraz założycielom Dwuletniego Kursu Ogrodniczego (1924). Kursy Ogrodnicze w ostatnim roku przed wybuchem wojny 1939 r., stały się trzyletnimi z perspektywą ich przekształcenia w Studium. Dopiero w okresie powojennej odbudowy kraju, wobec ogromnego zapotrzebowania na wysoko wykwalifikowanych specjalistów i konieczności szybszego rozwijania badań stosowanych, wieloletnie doświadczenia i osiągnięcia badawcze kursów i studiów przyspieszyły ich awans. Stawały się one wydziałami lub wyższymi szkołami zawodowymi.

Studium U. Perkowskiej ukazuje jeden z ważnych aspektów procesu przemian Uniwersytetu Jagiellońskiego po 1918 r., wyznaczony szybkim rozwojem dyscyplin praktycznych i zwiększającymi się zadaniami kształcenia za-

wodowego. Wypracowane przez profesorów UJ ludzi praktyki, formy organizacyjno-programowe kursów, duże zainteresowanie uzyskaniem dodatkowej wiedzy fachowej, lub przygotowania do zawodu (np. pielęgniarstwa) wskazywały również na szeroko rozumianą przez Uniwersytet funkcję społeczną.

Wartość pracy podnosi materiał źródłowy, którego podstawą są akta przechowywane w Archiwum UJ, dotąd mało wykorzystane. Autorka

zadbała o wszechstronne zaprezentowanie źródeł. Cenna jest zwłaszcza analiza zbiorowości słuchaczy, obejmująca wiek, pochodzenie społeczne, terytorialne i wyznaniowe. Dbałość o wizerunek źródła być może nieco przysłonił interpretację bogatej faktografii, ale nie pomniejszyło to wartości tej interesującej pracy. Dla badaczy dziejów oświaty to ważna pozycja.

Janina Chodakowska

Renata Dutkowska, *Żeńskie gimnazja Krakowa w procesie emancypacji kobiet (1896–1918)*, Kraków 1995, s. 116; Urszula Perkowska, *Studentki Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1894–1939*, Kraków 1994, s. 266

Zagadnienie rozwoju żeńskiego kształcenia ponad elementarnej jest wciąż mało poznane. Lukę tę częściowo wypełniają prace R. Dutkowskiej i U. Perkowskiej, omawiające powstanie i rozwój w Krakowie pierwszych na ziemiach polskich żeńskich gimnazjów klasycznych oraz żeńskich studiów w Uniwersytecie Jagiellońskim. Prace te są pierwszą próbą przedstawienia procesu przełamania w Galicji tradycyjnego modelu żeńskiej edukacji i pokonywania przez kobiety trudnej drogi do uzyskania matury, dyplomu uniwersyteckiego i posady w wyuczonym zawodzie. Prawo kobiet do immatrykulacji w UJ nie łączyło się z natychmiastowym zaakceptowaniem słuchaczek przez ogół społeczności akademickiej i pomimo zarządzeń władz uczelni, wielu profesorów nie traktowało studentki życzliwie; uniwersyteckie obywatelstwo panie zdobywały stopniowo, podobnie jak prawo do wykonywania zawodu. Autorki wskazały na ciekawy problem społeczny – ich zdaniem ujednolicenie systemu edukacyjnego sprzyjało także umacnianiu postaw zachowawczych wcale nie tak małej grupy inteligencji zawodowej, zagrożonej perspektywą konkurencji ze strony pań, w staraniach o intratne i zapowiadające szybką karierę posady.

R. Dutkowska omówiła genezę żeńskich gimnazjów w Krakowie. Autorka badała ten problem pod kątem społecznego zapotrzebowania na tego typu szkoły oraz zasięgu ich oddziaływania. Jej zdaniem załącznikiem prowadzącym do zmiany dotychczasowego modelu edukacji kobiet, było powstanie w 1871 r. państwowych żeńskich

seminariów nauczycielskich, które poziomem i uprawnieniami do wykonywania zawodu, odbiegały od żeńskich szkół typu – pensje. Akceptacja społeczna seminariów zainspirowała władze krajowe, Towarzystwo Pedagogiczne i osoby prywatne do rozwijania w ramach istniejącego systemu szkolnego, nowych form kształcenia dziewcząt (takich, jak: wyższe szkoły wydziałowe żeńskie z rozszerzonym programem, wyższe kursy żeńskie, licea żeńskie), zaś postępową inteligencję, do działań bardziej radykalnych. Współ z emancypantkami z Królestwa, które w Krakowie energicznie zabiegały na rzecz zorganizowania w tym mieście gimnazjum żeńskiego z uprawnieniami, starania te zaowocowały powstaniem w 1896 r. pierwszego prywatnego żeńskiego gimnazjum [w Krakowie]. Powodzenie nowego typu żeńskiej szkoły zachęciło wkrótce i inne osoby do zorganizowania następnych gimnazjów w Krakowie i na prowincji.

Rozwojowi gimnazjów na prowincji sprzyjała w pewnym sensie ich konkurencyjność wobec wyższych szkół żeńskich, które chętniej przyjmowały absolwentki niższych klas gimnazjalnych, aniżeli dziewczęta z ukończoną szkołą wydziałową żeńską. Okazało się też, że gimnazja wpływały stymulująco na rozwój żeńskich szkół typu zawodowego, otwierając dziewczętom większe możliwości wyboru szkół i kształcenia się w powstających pomaturalnych kursach zawodowych. Zdaniem autorki, fakt utworzenia pierwszych gimnazjów zapoczątkował reorientację opinii publicznej w zakresie przygotowania dziewcząt do życia. Ważne było również i to, że wraz